

Baalen, C. C. van, Jong, R. de, ed., *Koningin Beatrix aan het woord. 25 Jaar troonredes, officiële redevoeringen en kersttoespraken* (Den Haag: Sdu Uitgevers, 2005, 529 blz., €44,90, ISBN 90 12 10875 6).

‘Niemand is er ooit in geslaagd van de troonrede een werkelijk boeiend stuk te maken’, erkennen de auteurs. Toch vormen de troonredes volgens hen ‘een waardevolle en interessante historische bron.’ In deze prachtige uitgave – die mogelijk werd gemaakt door het Nationaal Comité Zilveren Regeringsjubileum Koningin Beatrix – worden niet alleen de troonredes van de koningin gepresenteerd en geanalyseerd, maar ook andere toespraken als de kersttoespraken die zij hield tijdens de eerste vijftientig jaar van haar regering.

Het probleem van deze aanpak – iets dat Carla van Baalen en haar medeauteurs ook zouden toegeven – is dat de opzet van het boek een eenduidigheid suggereert die geen recht doet aan de rommelige werkelijkheid. De toespraken zijn niet uit hetzelfde hout gesneden; veel redevoeringen zijn geschreven door allerlei andere tekstschrijvers of informele commissies, waarvan de bezetting niet te achterhalen valt, en bestemd voor een verschillend publiek. Hoewel alle redes formeel inderdaad ‘Koningin Beatrix aan het woord’ weergeven tijdens de officiële gelegenheden waarin het Nederlandse staatshoofd haar luisteraars toesprak, blijkt toch dat de drie vormen die ook in de titel staan vermeld elk een heel eigen karakter hebben. De auteurs constateren dat de rol van de koningin in het schrijven van de troonrede in het verleden vaak is overdreven (18) en dat – als men het niet erg vindt om een lange en mooie traditie overboord te gooien – de minister-president eigenlijk de aangewezen persoon is om deze tekst voor te lezen. (50) Zij contrasteren dit met de kersttoespraken van de koningin, die wel door haar zijn geschreven en haar persoonlijke woorden zijn aan de bevolking. De elementen die niet in woorden zijn vervat en deze verschillende toespraken toch tot een eenheid maken – zoals de symbolen en rituelen van de monarchie of de publieke stijl van de monarch – worden slechts kort besproken in de 50-pagina lange analyse die is toegevoegd aan de 450 pagina’s met de weergave van de toespraken. In dit opzicht is het boek meer geschikt als herdenkingsuitgave in het kader van het zilveren jubileum van de koningin dan als een strak betoog of nieuwe interpretatie van de morele, symbolische of politieke betekenis van ‘Beatrix aan het woord.’

Dit betekent zeker niet dat het boek niet zonder waarde is. In de eerste plaats geeft het werk een breed en helder overzicht van de toespraken van de koningin, waarin ook enige aandacht is voor de receptiegeschiedenis van deze redes; de impopulariteit van de troonredes wordt onderkend en geanalyseerd en de toespraken die juist gewaardeerd werden worden er ook uitgelicht. In de tweede plaats zijn de toespraken van Beatrix van uitgebreide annotaties voorzien door Ron de Jong en zijn medewerkers, die de lezers ‘instapmomenten’ bieden waardoor de verwijzingen van de koningin in haar redevoeringen naar historische gebeurtenissen begrepen kunnen worden. Deze annotaties zijn natuurlijk het meest behulpzaam en uitgebreid bij de troonredes, die veelvuldig verwijzen naar het actuele beleid van de verschillende kabinetten sinds 1980. In

de annotaties komen de deskundigheid en de interessen van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis – het instituut dat verantwoordelijk was voor deze uitgave – duidelijk naar voren, met zo'n 568 voetnoten (2/3 van het totaal) over de troonredes, waarvan veel verwijzingen naar de Bijlagen in de Handelingen van de Tweede Kamer. Sommige historici zullen misschien de voetnoten in andere delen van het boek minder behulpzaam vinden (waarin bijvoorbeeld wordt uitgelegd wie Nelson Mandela of de Hugenoten zijn), maar dat is slechts een teken dat het boek is gericht op een breder publiek dan alleen historici. In de derde plaats verdient de wijze waarop de teksten zijn weergegeven lof. Dit geldt vooral voor de tweede categorie teksten: de officiële redevoeringen. De auteurs hebben gepoogd ons te voorzien van *capita selecta*, waardoor teksten in de Nederlandse taal beschikbaar zijn geworden die voorheen weinig toegankelijk waren – deels omdat ze in een vreemde taal werden uitgesproken.

Tenslotte besteden de auteurs aandacht aan de politieke en morele thema's die naar voren kwamen in Beatrix' redevoeringen, vooral in haar tamelijk sombere kersttoespraken (39). In dit opzicht is *Beatrix aan het woord* een aanzet tot verder onderzoek naar de betekenis van de woorden van de koningin in het beïnvloeden van het morele gedachtegoed in de publieke ruimte. Maar om dat te kunnen doen zou het nuttig zijn om haar eigen woorden systematisch te vergelijken met die van haar voorgangers (Juliana wordt niet stelselmatig aangehaald) en haar internationale tijdgenoten, of die nu constitutionele monarchen zijn of (ceremoniële) presidenten. Dan zouden we misschien beter inzicht krijgen in de vraag waarom Nederlandse troonredes nooit boeiend zijn.

James Kennedy

Nieuwenhuizen, B. van, *Het land van Drees* (Soesterberg: Aspekt, 2006, 203 blz., €14,95, ISBN 90 5911 352 7).

De vraag rijst, hoeveel ruimte er nog is voor een serieus nieuw Drees-boek, nu de monumentale Drees-biografie van Hans Daalder en Jelle Gaemers – vier delen en meer dan tweeduizend bladzijden op basis van uitputtend bronnenonderzoek – haar voltooiing nadert. Weinig, dunkt mij, of het moet zijn dat nieuwe documentatie beschikbaar komt of een andere visie dan die van Daalder en Gaemers ontwikkeld wordt. Wel is er, ondanks dat de Drees-historiografie intussen een indrukwekkende omvang heeft aangenomen, ruimte voor een beknoptere biografie, want laten we eerlijk zijn: hoevelen zullen de energie opbrengen om tweeduizend bladzijden te lezen? Maar die biografie moet dan wel van een degelijkheid zijn, die dicht bij die van Daalder en Gaemers komt. Het boekje van Van Nieuwenhuizen, oud-redacteur *Opinie* van het Utrechts Nieuwsblad, zit daar in ieder geval ver van af.

Helemaal eerlijk is deze constatering niet, omdat Van Nieuwenhuizen geen echte biografie heeft willen schrijven. Wat dan wel, is bij het ontbreken van een verantwoording moeilijk aan te geven. Ik vermoed dat hij het als zijn missie heeft gezien de vele clichés rond Drees – slapjanus, iemand met wie je alle kanten op kon, een redelijke bestuurder die vooral op de winkel paste, een provincialist en een dorre, bleke, humorloze en sobere, zuinige man – eens op te ruimen, alsof dat nog nooit eerder gedaan is, het laatst door Daalder en Gaemers, maar van hun tot nu toe verschenen delen heeft de auteur geen kennis genomen. Hij doet dat met behulp van ellenlange citaten, geplukt uit een beperkte selectie van de toch rijkelijk voorhanden zijnde literatuur en gesprekken met enkele mensen uit Drees' directe omgeving. En steeds maar weer de lezer inprenten hoe vals de clichés zijn.

De op zich fraaie titel van het boek wekt bepaalde verwachtingen, zeker als de auteur na een aantal bladzijden – terloops – meedeelt dat het boek 'een beschrijving van de mens Drees én de maatschappij waarin hij functioneerde' wil zijn. Land en maatschappij blijven echter onbesproken. Het boek is in feite niet meer dan een verzameling portretjes van Drees, meestal in zijn hoedanigheid van minister en minister-president, die stevast positief uitvallen. Doordat het boek thematisch van opzet is, wemelt het van de herhalingen. De stijl is die van de losse pols. De snelle pols zal debet zijn aan de nodige (tik)fouten. Erger zijn de te vaak voorkomende feitelijke onjuistheden. Hier en daar zijn de analyses aanvechtbaar. Mijn eindoordel kan dan ook niet anders luiden dan: een overbodig boek.

J. Bosmans